

ки господарства на основі результатів осмислення процесу і результатів трансформацій в аграрному секторі економіки України. Розглянуті об'єктивні передумови, тенденції і перспективи підвищення концентрації виробничого капіталу суб'єктами аграрного виробництва. Систематизовані імперативи розробки і імплементації стратегій розвитку суб'єктів аграрного сектора національної економіки.

Ключеві слова: економіка, розвиток аграрного виробництва

Zaitsev Y.A. TRENDS AND PROSPECTS OF DOMESTIC AGRICULTURAL PRODUCTION

The dynamics of reproduction relatively to agricultural production is considered. The need for fundamental correction of agrarian policy of the state on the basis of understanding of the process and the results of the transformations in the agrarian sector of Ukraine are grounded. The objective conditions, trends and prospects of increasing the concentration of agricultural production capital subjects are considered. The imperatives of strategies for the development of agrarian sector subjects development and implementation are observed.

Keywords: economy, development of agricultural production

Дата надходження до редакції: 10.03.2015 р.

Рецензент: к.е.н., професор Жмайлов В.М.

УДК 336.76:332.025

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМКИ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ РОСЛИННИЦТВА УКРАЇНИ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

Т. В. Соломатіна к.е.н., доцент,

В. М. Хромяк

Східноєвропейський національний університет ім. В.Даля

Проведено порівняльний аналіз стану галузі рослинництва у США та Україні. Визначено вартість типових основних засобів виробництва галузі рослинництва як фермерів США так і України. Надана оцінка напрямкам і рівню державної підтримки двох країн. Запропоновані пріоритетні напрямки державної підтримки вітчизняної галузі при нестачі бюджетних коштів на основі вивчення міжнародного досвіду.

Ключові слова: рослинництво, державна підтримка рослинництва, США, пріоритетні напрямки державної підтримки, вартість типових основних засобів виробництва

Постановка проблеми. У більшості країн світу рослинництво, як галузь сільського господарства, підтримується державою у напрямках та розмірах, обумовлених її потребами та фінансовими можливостями бюджету. Провідні країни з розвинутою економікою компенсують своїм товаровиробникам від 10 до 50% вартості виробленої рослинницької продукції, країни, що розвиваються – від 3 до 10%, а слаборозвинені – від 0 до 3%. І хоча під впливом ВТО рівень безпосередньої підтримки галузі у розвинених країнах поступово знижується, розрив між країнами залишається дуже суттєвим. Тому для України актуальним є питання визначення пріоритетних напрямків розподілу невеликої суми державної підтримки галузі для підтримання рівня конкурентоспроможності продукції рослинництва на зовнішніх ринках, беручи до уваги міжнародний досвід, насамперед, американський.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання підтримки державою галузі рослинництва в Україні регулюється Законом України «Про державну підтримку сільського господарства

України» [1] та іншими законодавчими актами, широко висвітлено в працях відомих вчених-аграрників П.Т.Саблука, М.Я. Дем'яненко, Л.Д.Тулуш, О.Д. Радченко, Ю.О. Лупенка, В.Я. Месель-Веселяка, С.В.Майстро та інших [6,8,12,13,14], але деякі питання цієї багатоаспектної проблеми вимагають подальших поглиблених досліджень з метою удосконалення механізмів підтримки галузі за недостатніх можливостей бюджету.

Мета статті полягає у стислому порівняльному аналізі стану галузей рослинництва, напрямків державної підтримки та відповідних можливостей бюджетів США та України з метою встановлення коригувальних дій державної політики підтримки галузі рослинництва.

Виклад матеріалу. Як у США, так і в Україні рослинництво є однією з провідних галузей не тільки сільського господарства, а й в цілому економіки держави, тому що пов'язує з собою цілу низку супутніх галузей. Але в промислових США місце та стан галузі рослинництва значно відрізняється від аналогічних в Україні (табл.1).

Таблиця 1

Порівняльний стан галузі рослинництва у США та Україні

Показник	США	Україна
Частка галузі у валовому національному продукті, %	2,5	8,2
Вартість виробленої продукції, млн. дол. США	192564	18654,2
Кількість сільського населення, %	3	32
Кількість працюючого населення в галузі, % від населення держави	1,8	12
Переважна форма господарювання, кількість господарств	фермерські господарства (біля 3 млн.)	8 тис. колективних, 36 тис. приватних
Середній розмір господарства, га	180	385
Площа сільськогосподарських угідь, млн. га	427 (19 %)	37,1 (61%)
Частка орних земель, %	43	56
Урожайність зернових, ц/га	64	30
Внесення мінеральних добрив, кг/га	150	33
Забезпечення тракторами на 1000 га ріллі, шт.	36	8
Організація виробництва	кооперативи	окремі господарства
Кількість вирощуваних культур фермером	1-2	4-5

*складено автором за даними 3,4,7

У Сполучених Штатах галузь менше впливає на екологію за рахунок оптимального рівня використання земель у виробництві. Індустріальне рослинництво у США характеризується потужним матеріально-технічним забезпеченням, яке гарантує використання сучасних технологій, відповідну продуктивність праці та отримання високих урожаїв. Організація фермерів у кооперативи, концентрація і спеціалізація дозволяють використовувати економічні переваги. При відносно незначній частці галузі у валовому національному продукті та кількості зайнятих в ній працівників, об'єми виробництва продукції величезні як у натуральному, так і у фінансовому показниках.

В Україні галузь рослинництва практично по всім показникам поступається американській моделі функціонування, незважаючи на наявність висококваліфікованих кадрів, працьовитість сільського населення, оптимальні природні умови. Єдиною перевагою є крупніші господарства, але в США в останні роки стрімко зростає кількість крупних фермерів та кооперативів, і треба врахо-

увати, що середня площа ферми у зерновому штаті становить 1200-1500 га, а в Україні навпаки, земельні паї дробляться між спадкоємцями і йде процес збільшення їх кількості.

На нашу думку переваги галузі рослинництва у США в порівнянні з Україною забезпечуються насамперед за рахунок її індустріалізації (вкладання суттєвих коштів у основні і оборотні засоби виробництва), спеціалізації та кооперативної організації праці. Для підтвердження цієї думки порівняємо вартість основних засобів середнього американського фермера зернової провінції і середнього українського фермера у степовій зоні (таблиця 2). При цьому нагадаємо, що сім'я американця обробляє 1200 га, а українця – близько 100 га. Обидва у піковий період користуються допомогою 1-2 робітників. Але набір техніки американського фермера дозволяє проводити на полі всього декілька технологічних операцій (4-5) в оптимальні строки, а набір техніки українського фермера 8-10 операцій зачасту не вкладаються в агровимоги.

Таблиця 2

Типові основні засоби виробництва фермерів США і України, 2014 рік

США		Україна	
Основні засоби	Вартість, дол. США	Основні засоби	Вартість, дол. США
Пневматична сівалка-культиватор «Air Seeding» з шириною захвату 8-12 м	87000	Сівалка СЗ-5,6 (ширина захвату 5,6 м)	8000
Потужний трактор 300-425 к.с. «John Deere»	120000	Трактор МТЗ-80-100 (100 к.с.)	15200
Обприскувач з шириною захвату 30 м «Hagi»	110000	Обприскувач з 18м шириною захвату ОП-2000	840
Жнивarka для формування здвоєних валків	93000	-	-
Зернозбиральний комбайн John Deere – з жаткою 9-12 м	132000	Зернозбиральний комбайн «Нива» -5 м	6900
Зерновоз	150000	Автомобіль ГАЗ-53	11200
Мобільний елеватор на 800-1200 т зерна з примусовою сушкою без підігріву повітря	350000	Склад 100 м ² , ток	5000
-		Культиватор КПС-5 У	2800
-		Борони – БЗСС-1	510
-		Плуг ПН-3-35	700
-		Дискова борона БДТ-3	3600
-		Протруювач насіння	760
Всього	1042000		55510

* складено автором за даними 2,7,8

Як бачимо, вартість тільки основних засобів американського фермера, не враховуючи вартості оборотних засобів, перевищує вартість українського майже в 19 разів. При цьому частина техніки американцю не потрібна з-за відсутності або сумісництва деяких технологічних операцій (наприклад, сівалка виконує поверхневий об-

робіток ґрунту, протруєння насіння здійснюється сівалкою при його завантаженні).

Виходячи із стану розвитку галузі та фінансових можливостей США і Україна ставлять різні завдання сільгосполітики. Які напрямки допомоги держави фермерам діють у галузі рослинництва США можна побачити з таблиці 3.

Таблиця 3

Напрямки допомоги галузі рослинництва у США

Напрями допомоги	Сутність
1.Обмеження угідь	Виходячи з теорії, що надвиробництво служить основною причиною зниження цін на продукцію сільського господарства, уряд доплатами заохочує фермерів обмежувати кількість використаної землі
2.Забезпечення рівня цін	Цільові ціни забезпечують фермерам розширене виробництво. Заставна ціна - мінімальна ціна, яка визначає нижню межу рентабельності. Якщо ціна нижче ринкової - то продукцію скуповують товарно-кредитні кооперації і через них держава доплачує до рівня заставних цін Сільськогосподарська політика США забезпечує мінімальні і стійкі ціни на сільськогосподарські товари.
3.Компенсаційні виплати	Компенсаційні виплати - це форма прямого внеску на основі планових цін які встановлює Конгрес. Для отримання пільг фермери повинні вилучити частину своїх земель із землекористування. Якщо ринкова ціна, одержувана фермерами за урожай, виявляється нижче планової, різницю компенсує уряд. Суми компенсаційних виплат обмежуються 50 тис.дол. на рік
4.Ринкові квоти	Прямі обмеження кількості продукції та тривалості її постачання. Обмежуючи продаж, квоти розраховані на збільшення закупівельних цін для фермерів. Вводяться квоти рішенням комітетів виробників даного штату або регіону. Ринкові правила вводяться в дію голосуванням щодо внесених пропозицій тих фермерів, яких вони безпосередньо стосуються, і знаходять юридичну силу після затвердження їх міністром сільського господарства.
5.Кредитування ферм	Федеральна система кредитування ферм (ФСКФ) включає 3 груп банків, які спеціалізуються на: кредитуванні придбання нерухомості, кредитуванні закупівель сільськогосподарського інвентарю та насінневого фонду і кредитуванні кооперативів. США поділено на 12 зон, у кожній з яких представлено ФСКФ.
6.Консервація ґрунтів	Ряд федеральних програм розраховані виключно на стимулювання консервації ґрунтів: уряд бере на себе частину витрат по засіву використовуваних земель травами або бобовими для зменшення небезпеки ерозії ґрунту
7.Зрошення і водопостачання	Федеральна система гребель і іригаційних каналів забезпечує поставки води по субсидійним цінам фермерам 16 західних штатів. Субсидоване зрошення сприяє вирощуванню 18 % усього урожаю бавовни країни, 14 % ячменю, 12 % рису і 3 % пшениці
8.Державне податкове регулювання	Податкові ставки на прибуток в сільському господарстві диференційовані: дохід ≤ 50 тис.дол. (15%), а на кожні наступні 25 тис.дол - 28%. Розмір неоподаткованого прибутку 5 тис.дол. Крім того, сплачуються такі види податків як прибутковий, ПДВ, податок на майно, податок із соціального страхування. Загальна сума податків становить 35-85% прибутку (причому великі виробники мають більший відсоток оподаткування), але якщо мінусувати одержувані пільги то вийде реальна сума податку - 17-21% від прибутку. Міністерство пропонує фермерам чисельні програм допомоги, наприклад: пільгова кредитна програма початківця фермера (до 250 тис.дол), заохочувальна фінансова програма щодо збереження земель (50% всіх витрат). Кошти з федерального бюджету розміщуються за національними цільовими програмами (12 програм станом на 2014 рік), в них входять стабілізація доходів фермерів, страхування, пільгове кредитування, фінансування наукової служби, охорона ґрунту, маркетинг та інспекційний соціальний розвиток сільських районів. Основна частина бюджетних коштів (більше 80%) контролюється Міністерством сільського господарства США через товарне кредитування корпорації, а решта 20% коштів розподілені між державними та місцевими органами управління. 3/4 бюджетних витрат аграріїв спрямовуються на регулювання виробництва і 1/4 частина йде на соціальні потреби.
9.Страхування	17 страхових компаній працює за програмою страхування урожаю. Страхові тарифи по всіх субсидованих програмах страхування встановлюються через державне Агентство з управління ризиками. Розрахунок для кожної культури базується на історії збитків нараховує не менше 20 років і вимагає, щоб збитковість не перевищувала 1,075, тобто на кожен долар премії збиток не повинен перевищувати 1,075 долара

* складено автором за даними 2,4, 7,11

Всі ці напрямки дієві, закладені у бюджет країни і виконуються. За даними FAO [4] аграрна підтримка у США складає 30% від вартості сільгосппродукції.

В Україні напрями бюджетної підтримки галузі рослинництва закладені у Законі України № 2982-IV «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року», де сформульо-

вані мета і пріоритети державної аграрної політики. На жаль, вони носять більше декларативний характер, механізм бюджетної підтримки розвитку аграрної галузі знаходиться у стані постійного

реформування. Бюджетних коштів не достатньо на задекларовані напрямки підтримки. Фактично фінансуються окремі напрями та виробники, часто із запізненням (табл. 4).

Таблиця 4

Напрямки бюджетної підтримки галузі рослинництва в Україні, які періодично або постійно діяли

Назва напрямку	Сутність
1. Підтримка фінансових інструментів	Субсидування процентних ставок за кредитами (50% - державний бюджет; до 50% - місцевий бюджет)
	Компенсація частини витрат за договорами страхування (50% премії).
	Фіксований сільськогосподарський податок
2. Підтримка виробництва	Підтримка окремих галузей:елітне насінництво, виробництво хмелю, льону, закладання та догляд за молодими багаторічними насадженнями
	Компенсація частини витрат на придбання матеріально-технічних ресурсів у розрахунку на 1 га ріллі (насіння,ПММ,добрива)
	на придбання сільськогосподарської техніки вітчизняного виробництва
3. Підтримка ринку	Закупівельні і товарні інтервенції через Держкомрезерв
	Державні заставні операції
	Закупівлі для державних соціальних і закритих установ
	Інформаційне забезпечення
	Моніторинг паритету цін і поліпшення їх стану
	Антимонopolне регулювання цін на регіональних ринках
4. Підтримка соціальної інфраструктури	Регулювання зовнішньо-економічної діяльності
	Підтримка передачі об'єктів ЖКГ в муніципальну власність
	Розробка та реалізація регіональних програм (селекція в рослинництві)

* складено автором за даними 1,5,6,8, 10,12,14

Аналіз проведених виплат показує, що більшість з них носить стихійний характер, вони не прогнозовані, корумповані, недостатні за обсягом (1-4 млрд.грн./рік на сільське господарство у цілому), тому не вирішують потреб галузі.

Зовсім залишаються без уваги, за відсутності політики держави наступні напрямки регулювання галузі: виведення з обороту непридатних для виробництва, еродованих ґрунтів (консервація), контроль за станом ґрунтів; забезпечення беззбиткового рівня цін; квотування виробництва і реалізації основних видів продукції; страхування урожаїв; зрошення та водопостачання.

Вважаємо, що наступні рекомендації з дослідження досвіду США та України будуть актуальні для вітчизняного рослинництва.

По-перше, потрібно відмовитись від планів, що сільське господарство – локомотив, який витягне всю економіку держави. Світ ще не бачив таких прикладів. Рівень розвитку держави завжди визначався рівнем її промислового розвитку, а на сьогоднішній день – інформаційно-технологічного.

По-друге, треба визначити пріоритети роз-

витку галузі і на них спрямовувати державні важелі регулювання. На нашу думку це: забезпечення умов для притоку капіталу; створення зональної спеціалізації виробництва; концентрація виробництва за рахунок впровадження новітніх технологій, скорочення кількості працюючих і господарств; квотування виробництва і реалізації основних видів продукції; збереження ґрунтів, часткова їх консервація, введення ринку землі; кредитування галузі за рахунок іпотечних кредитів під низький відсоток і гарантії держави; створення сприятливих умов для експорту продукції; сприяння кооперації; інформаційне забезпечення і постійне навчання; моніторинг цін монополістів.

Висновок і перспективи подальших досліджень. Потрібно, щоб рослинництво в Україні перетворилося на агропромисловість. Тоді використовуючи сучасну техніку і менше працівників, застосовуючи прогресивні технології, можливо рентабельно вести галузь без дотацій. При недостатніх фінансових можливостях бюджету України слід визначити пріоритети розвитку галузі рослинництва і на них спрямовувати державні важелі регулювання, враховуючи досвід США.

Список використаної літератури:

1. Закон України « Про державну підтримку сільського господарства України».-ВВР.-2004, N 49, ст.527 .
2. Дані Світового банку. [Електронний ресурс: Режим доступу: <http://World Bank>].
3. Дані статистики України. [Електронний ресурс: Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>].
4. Дані Світової Продовольчої та сільськогосподарської організації (FAO) [Електронний ресурс: Режим доступу: <http://www.fao.org>].
5. Дані Міністерства агрполітики. [Електронний ресурс: Режим доступу: <http://www.minagro.gov.ua>].
6. Державна політика фінансової підтримки розвитку аграрного сектору АПК: монографія

- [Дем'яненко М.Я., Саблук П.Т., Скупий В.М. та ін.]; за ред. М.Я.Дем'яненка. – К. : ННЦ ІАЕ, 2011. – 372 с.
7. Державне регулювання фермерських господарств провідних країн світу. Український Бізнес Ресурс. [Електронний ресурс: Режим доступу: news.finance.ua/ua/news].
8. Луценко О. А. Проблеми формування матеріально-технічного забезпечення.- АПК. ХНТУСГ ім. Петра Василенка. - 2014 С.311-316.
9. Моголова М.М. Матеріально-технічне забезпечення аграрної галузі // Економіка АПК. – 2013. – №2. – С. 61-67.
10. Організаційно-економічні інструменти державної аграрної політики в Україні. Аналітична доповідь // Національний інститут стратегічних досліджень. [Електронний ресурс: Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua>].
11. Особенности сельского хозяйства в США. - Научно-информационный журнал. [Електронний ресурс: Режим доступу: biofile.ru/bio/18158.html].
12. Радченко О.Д. Напрямки державної фінансової підтримки сільського господарства України.- К.: ННЦ «Інститут аграрної економіки».- 2013.-207-213 С.
13. Саблук П. Т. Аграрний сектор в умовах членства України у СОТ: здобутки і перспективи // Економіка АПК. 2011. – № 3. – С. 6.
14. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року /за ред. Ю. Лупенка, В. Месель-Веселяка/ Наукове видання К.: ННЦ „ІАЕ”, 2012, - 112 с.

Соломатина Т.В., Хромьяк В.М. ПРИОРИТЕТНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ПОДДЕРЖКИ РАСТЕНИЕВОДСТВА УКРАИНЫ: МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОПЫТ

Проведен сравнительный анализ состояния отрасли растениеводства в США и Украине, Определена стоимость типовых основных средств производства отрасли растениеводства как фермеров США так и Украины. Дана оценка направлениям и уровню государственной поддержки двух стран. Предложены приоритетные направления государственной поддержки отечественной отрасли при недостатке бюджетных средств на основе изучения международного опыта.

Ключевые слова: *растениеводство, государственная поддержка растениеводства, США, приоритетные направления государственной поддержки, стоимость типовых основных средств производства*

Solomatina T.V., Hromyak V.M. PRIORITY AREAS OF STATE SUPPORT PLANT INDUSTRY IN UKRAINE: INTERNATIONAL EXPERIENCE

A comparative analysis of the state of the plant industry in the U.S. and Ukraine, Determined the cost of a typical basic means of production crop production as farmers in the U.S. so of Ukraine. The estimation of the direction and level of public support between the two countries. Proposed priority directions of state support of the domestic industry with a lack of budgetary funds on the basis of studying of international experience.

Keywords: *crop production, state support of crop production, the US, priority directions of state support, the cost of a typical basic means of production*

Дата надходження до редакції: 11.04.2015 р.
Рецензент: д.е.н., професор Чупис А.В.

THE LEGAL AND ORGANIZATIONAL CONDITIONS OF DEVELOPMENT OF THE DAIRY COOPERATIVES IN POLAND

Teresa Domańska, Warsaw University of Life Science – SGGW
Iryna Shulieshova, Sumy National Agrarian University

The paper presents the history of the development of Polish cooperatives with particular emphasis on dairy cooperatives. The dairy cooperatives are special form of doing business. Despite that, this activity is carried out under separate legislation (Cooperative Law), therefore, the cooperatives like other businesses must adapt to the conditions of market economy.

Keywords: *cooperatives, dairy cooperatives, agribusiness*

Introduction

The dairy cooperatives activity is mostly based on the Law of September 16, 1982 of the Cooperative Law, according to which cooperative voluntary is a consolidation of unrestricted number of people and its line-up and share fund can be changed. One of the general principles of those companies is to conduct a business activity in behalf

of members of the business. In addition, the cooperative can also give social activities and have educational and cultural influence for common welfare of the members and the closest environment.

It is conventional that the economic activity performed in the form of cooperatives is against its own so-called „cooperative principles” rules. Still, from the point of view of economic calculation, dairy